

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

دانشکده مدیریت و اقتصاد

بخش اقتصاد

پایان نامه تحصیلی برای دریافت درجه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد گرایش علوم اقتصادی

بررسی نقش صنعت گردشگری در ارتقای شاخص توسعه انسانی

مؤلف :

بهاره ظهوریان مفتخر خداپرست

استاد راهنما :

دکتر علیرضا شکیبایی

استاد مشاور :

دکتر مهدی نجاتی

دی ماه ۱۳۹۳

این پایان نامه به عنوان یکی از شرایط دریافت درجه کارشناسی ارشد به

بخش اقتصاد

دانشکده مدیریت و اقتصاد

دانشگاه شهید باهنر کرمان

تسلیم شده است و هیچگونه مدرکی به عنوان فراغت از تحصیل دوره مزبور شناخته نمی شود.

دانشجو: بهاره ظهوریان مفتخر خداپرست

استاد راهنما: دکتر علیرضا شکیبایی

استاد مشاور: دکتر مهدی نجاتی

داور ۱: دکتر سید عبدالمجید جلائی

داور ۲: دکتر نورالله صالحی

نماینده تحصیلات تکمیلی دانشکده: دکتر احمد خدای پور

معاون آموزشی و پژوهشی دانشکده: دکتر امید پورحیدری

حق چاپ محفوظ و مخصوص به دانشگاه شهید باهنر کرمان است.

تقدیم به مهربان فرشتگانی که:

لحظات ناب باور بودن، لذت و غرور دانستن، جسارت خواستن، عظمت رسیدن و تمام تجربه‌های
یکتا و زیبای زندگی، مدیون حضور سبز آنهاست.

تقدیم با بوسه بر دستان پدرم:

به او که نمی‌دانم از بزرگی اش بگویم یا مردانگی، سخاوت، سکوت، مهربانی و...

تقدیم به مادر عزیزتر از جانم:

دریای بی‌کران فداکاری و عشق که وجودم برایش همه رنج بود و وجودش برایم
همه مهر

تقدیم به برادران و خواهرم:

به همسفران مهربان زندگی که وجودشان شادی بخش و صفایشان مایه آرامش من
است.

تقدیر و تشکر

شکر و سپاس، او را بر اندیشه‌ی نیکویی که در دل نگاشت و ثنا و تحسین بر آنچه از پیش فرستاد؛ بر نعمت‌های فراگیر که (بدون خواست کسی) از چشمه‌ی لطفش جوشید، و دهش‌های انبوه و در خور، که بخشید، و بخشش‌های کامل و بی‌زوال که در پی می‌رسد.

بدون شک جایگاه و منزلت معلم، اجل از آن است که در مقام قدردانی از زحمات بی‌شائبه‌ی او، با زبان قاصر و دست ناتوان، چیزی بنگارم. اما از آنجایی که تجلیل از معلم، سپاس از انسانی است که هدف و غایت آفرینش را تأمین می‌کند و سلامت امانت‌هایی را که به دستش سپرده‌اند، تضمین؛ بر حسب وظیفه و از باب "من لم یشکر المنعم من المخلوقین لم یشکر الله عزّ و جلّ": از اولین و بزرگترین معلمان زندگیم، پدر و مادر عزیزم که همواره بر کوتاهی و درشتی من، قلم عفو کشیده و کریمانه از کنار غفلت‌هایم گذشته‌اند، از صمیم قلب تشکر می‌کنم.

سپاس ویژه از استاد ارجمندم جناب آقای دکتر علیرضا شکیبایی، که در کمال سعه صدر، با حسن خلق و فروتنی، از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ نمودند و زحمت راهنمایی این رساله را بر عهده گرفتند و کمال تشکر و سپاس از جناب آقای دکتر مهدی نجاتی که زحمت مشاوره این رساله را متقبل شدند و همواره دلسوزانه مرا راهنمایی کردند و همچنین از استاد فرزانه و دلسوز؛ جناب پروفیسور سیدعبدالمجید جلایی و جناب دکتر نوراله صالحی که زحمت داوری این رساله را متقبل شدند؛ کمال تشکر و قدردانی را دارم.

همچنین تشکر ویژه دارم از استاد گرانقدرم جناب آقای دکتر حمیدرضا حرّی که در دوران تحصیلم در مقطع کارشناسی ارشد نه تنها استاد علم بلکه استاد اخلاق من بودند. همچنین از اساتید دوران کارشناسی ام جناب آقای دکتر علیرضا حسن‌زاده و دکتر محسن عظیمی دخت تقدیر و تشکر می‌کنم. سپاس بی‌کرن بر همدلی و همراهی و همگامی دوست عزیزم سرکار خانم فرشته محمودی که در این دو سال همنشین تمام لحظه‌های شادی و غم بود و نقش محبت بر قلبم نگاشت. همچنین از همه آنان که نفس خیرشان و دعای روح پرورشان بدرقه‌ی راهم بود قدردانی می‌نمایم و در پایان از پروردگار متعال توفیق خدمتی سرشار از شور و شعور و همراه و همسو با علم و دانشی متصل به رضای او مسئلت می‌نمایم.

چکیده

گردشگری^۱ یکی از مهمترین بخش‌های اقتصادی محسوب می‌شود و نقش عمده‌ای در توسعه اقتصادی کشورها ایفا می‌کند، همچنین توسعه گردشگری در بسیاری از مناطق جهان منجر به ارتقای کیفیت زندگی، عدالت اجتماعی، رفاه جامعه و یکی از عوامل شتاب‌دهنده‌ی توسعه انسانی است. لذا در این مطالعه بر آن شدیم تا به بررسی نقش صنعت گردشگری در ارتقای شاخص توسعه انسانی^۲ با استفاده از روش تحلیلی-توصیفی بپردازیم و به دنبال پاسخگویی به این پرسش هستیم که "آیا توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی رابطه معنی داری دارد؟" با توجه به آمار موجود مدلسازی داده‌ها و اطلاعات آماری در این تحقیق برای ۵۶ کشور جهان در سه گروه (گروه اول: کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا، گروه دوم: کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط، گروه سوم: کشورهای با توسعه انسانی پایین) بر پایه مدل داده‌های تابلویی^۳ صورت گرفته و رابطه میان مخارج گردشگری و شاخص توسعه انسانی طی دوره زمانی ۱۹۹۴ تا ۲۰۱۱ مورد برآورد قرار گرفته است. نتایج تجربی حاصل از این تحقیق برای گروه اول و دوم رابطه مثبت و معنی داری میان مخارج گردشگری و شاخص توسعه انسانی را تأیید می‌کند. این در حالی است که این رابطه برای گروه سوم یعنی کشورهای با توسعه انسانی پایین منفی به دست آمده است.

طبقه‌بندی JEL : O15, L83, C33

واژگان کلیدی : گردشگری، شاخص توسعه انسانی، مدل داده‌های تابلویی

¹.Tourism

².Human Development Index (HDI)

³.Panel Data

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات تحقیق

- ۱-۱- مقدمه 2
- ۲-۱- تعریف مسأله و بیان سوال‌های اصلی تحقیق 3
- ۳-۱- ضرورت انجام تحقیق 5
- ۴-۱- فرضیه‌های تحقیق 5
- ۵-۱- اهداف اساسی تحقیق 6
- ۶-۱- جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق 6
- ۷-۱- روش تحقیق 6
- ۸-۱- قلمرو تحقیق 6
- ۹-۱- استفاده‌کنندگان از نتیجه پایان‌نامه 6
- ۱۰-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات 7
- ۱۱-۱- تعاریف و مفاهیم واژه‌ها 7
- ۱۲-۱- خلاصه فصل 8

فصل دوم: مبانی نظری و ادبیات موضوع

- ۱-۲- مقدمه 10
- ۲-۲- مبانی نظری شاخص‌های رشد و توسعه 10
- ۳-۲- شاخص توسعه انسانی 11
- ۱-۳-۲- رویکرد رفاه اقتصادی 13
- ۲-۳-۲- رویکرد نیازهای اساسی 13
- ۳-۳-۲- رویکرد توسعه منابع انسانی 13

15	۴-۲- روش محاسبه و برآورد شاخص توسعه انسانی
17	۵-۲- مبانی نظری صنعت گردشگری
18	۱-۵-۲- اجزای صنعت گردشگری
18	۲-۵-۲- جریان بهینه‌سازی تصمیمات دولت
21	۶-۲- رشد اقتصادی، محور مرکزی در پدیده توسعه گردشگری
23	۷-۲- گردشگری، عامل توسعه اقتصادی - اجتماعی
24	۸-۲- وضعیت شاخص توسعه انسانی در ایران و جهان
26	۹-۲- وضعیت صنعت گردشگری در ایران و جهان
30	۱۰-۲- مروری بر مطالعات انجام شده
39	۱۱-۲- خلاصه فصل

فصل سوم: روش تحقیق و تصریح مدل

41	۱-۳- مقدمه
41	۲-۳- معرفی مدل سولو
45	۱-۲-۳- پیشرفت فنی و مدل سولو
47	۲-۲-۳- سرمایه انسانی و مدل سولو
51	۳-۳- تصریح مدل:
55	۴-۳- خلاصه فصل

فصل چهارم: برآورد مدل

57	۱-۴- مقدمه
57	۲-۴- معرفی مدل
58	۳-۴- معرفی متغیرها

58 ۱-۳-۴- شاخص توسعه انسانی
59 ۲-۳-۴- مخارج گردشگری
59 ۳-۳-۴- تشکیل سرمایه ثابت ناخالص
60 ۴-۳-۴- شاخص آزادی اقتصادی
61 ۵-۳-۴- سرمایه گذاری مستقیم خارجی
61 ۶-۳-۴- رابطه مبادله
61 ۴-۴- داده‌ها و اطلاعات
62 ۱-۴-۴- کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا
63 ۲-۴-۴- کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط
63 ۳-۴-۴- کشورهای با توسعه انسانی پایین
63 ۶-۴- بررسی آزمون ایستایی در گروه‌های مورد مطالعه
65 ۷-۴- آزمون هم‌انباشتگی
65 ۶-۴- آزمون هم‌خطی
67 ۸-۴- آزمون ناهمسانی واریانس
68 ۸-۴- آزمون‌های انتخاب الگوی تخمین
68 ۱-۸-۴- آزمون چاو برای تمام گروه‌ها
69 ۱-۸-۴- آزمون هاسمن برای گروه دوم و سوم
71 ۹-۴- برآورد مدل
71 ۱-۹-۴- برآورد مدل در گروه اول
72 ۲-۹-۴- برآورد مدل در گروه دوم
73 ۳-۹-۴- برآورد مدل در گروه سوم
74 ۱۲-۴- مقایسه نتایج مناطق مورد بررسی

۱۳-۴- خلاصه فصل 75

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادات

۱-۵- مقدمه 77

۲-۵- تحلیل آزمون فرضیه‌ها 77

۱-۲-۵- فرضیه اول: توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی در کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا رابطه مثبت و معنی داری دارد. 77

۲-۲-۵- فرضیه دوم: توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی در کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط رابطه مثبت و معنی داری دارد. 78

۳-۲-۵- فرضیه سوم: توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی در کشورهای با توسعه انسانی پایین رابطه مثبت و معنی داری دارد. 79

۳-۵- پیشنهادات اجرایی 79

۴-۵- پیشنهادات تکمیلی 80

منابع و ماخذ 77

پیوست الف 82

پیوست ب 89

فهرست جداول

عنوان صفحه

جدول ۱-۲- وضعیت گردشگری ایران در بازه زمانی ۲۰۱۰-۲۰۱۳ ۲۸

جدول ۲-۲- کشورهایی که بیشترین تعداد گردشگر را در سال‌های ۱۳-۲۰۱۲ داشته‌اند ۲۹

جدول ۲-۳- کشورهای که بیشترین میزان درآمد را از صنعت توریسم در بازه ۱۳-۲۰۱۲ داشته‌اند.	۲۹
جدول ۴-۱- نتایج آزمون ریشه واحد LLC	۶۴
جدول ۴-۲- نتایج آزمون کائو	۶۵
جدول ۴-۳- ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای توضیحی در گروه کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا	۶۶
جدول ۴-۴- ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای توضیحی در گروه کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط	۶۶
جدول ۴-۵- ماتریس ضرایب همبستگی متغیرهای توضیحی در گروه کشورهای با توسعه انسانی پایین	۶۷
جدول ۴-۶- نتایج آزمون ناهمسانی واریانس برای تمام گروه کشورها	۶۷
جدول ۴-۷- نتایج آزمون چاو برای تمام گروه کشورها	۶۹
جدول ۴-۸- نتایج آزمون هاسمن برای گروه دوم و سوم	۷۰
جدول ۴-۹- نتایج برآورد مدل برای کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا	۷۲
جدول ۴-۱۰- نتایج برآورد مدل برای کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط	۷۳
جدول ۴-۱۱- نتایج برآورد مدل برای کشورهای با توسعه انسانی پایین	۷۴
جدول شماره ۱: شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۲	۹۷
جدول شماره ۲: شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۲	۹۸
جدول شماره ۳: شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۲	۱۰۰
جدول شماره ۴: شاخص توسعه انسانی در سال ۲۰۱۲	۱۰۱

فهرست نمودارها و شکل‌ها

صفحه	عنوان
۲۴	نمودار ۱-۲- کاهش سرعت بهبود در شاخص توسعه انسانی در جهان
۲۶	نمودار ۲-۲- روند مقدار شاخص توسعه انسانی ایران در بازه زمانی ۱۹۸۰-۲۰۱۳
۳۰	نمودار ۳-۲- وضعیت گردشگری کشورهای منتخب در دوره زمانی ۲۰۰۰-۲۰۱۳
۵۹	نمودار ۱-۴- طبقه‌بندی عوامل مؤثر در شاخص توسعه انسانی
۶۲	نمودار ۲-۴- کاهش سرعت رشد در شاخص توسعه انسانی در هر چهار گروه
۲۲	شکل ۱-۲- ارتباط دو طرفه بین رشد اقتصادی و توسعه گردشگری
۲۷	شکل ۲-۲- وضعیت گردشگری جهان در سال ۲۰۱۳

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱- مقدمه

در هزاره سوم، سرمایه انسانی با ارزش ترین سرمایه و بزرگترین دارایی هر سازمان و کشوری محسوب می شود؛ اگر چه در هیچ ترازنامه و حساب سود و زیانی آورده نمی شود ولی سود و زیان سازمان ها را رقم می زند (باقری لنکرانی و همکاران، ۱۳۹۱). از طرفی یکی از مهمترین صنایع جهان که نقش عمده ای در بهبود وضعیت اقتصادی کشورها و توسعه اقتصادی آنها دارد، صنعت جهانگردی است که از سوی کارشناسان، دانشمندان، مدیران و برنامه ریزان اقتصادی کشورهای مختلف مورد توجه قرار گرفته است. توسعه فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و زیست محیطی در بسیاری از ابعاد با فعالیت های مرتبط با امر جهانگردی گره خورده است.

بسیاری از برنامه ریزان و سیاست گذاران توسعه، از صنعت گردشگری به عنوان رکن اصلی توسعه پایدار یاد می کنند که می تواند با برنامه ریزی اصولی و مناسب و شناسایی فرصت ها و محدودیت های گردشگری، نقش مؤثری در توسعه روابط و مناسبات اقتصادی و در نتیجه توسعه ملی و منطقه ای و تنوع بخشی به اقتصاد ملی و منطقه ای، بر عهده داشته باشد. این در حالی است که کشور ما به رغم وجود پتانسیل های فراوان در زمینه گردشگری و قرار گرفتن جزء ۱۰ کشور برتر جهان به لحاظ جاذبه های جهانگردی تاریخی و طبیعی؛ نتوانسته جایگاه مطلوبی کسب کند و راهگشای مسیر رشد و توسعه کشور باشد.

از آنجا که ارتقای شاخص توسعه انسانی، اشتغال و رشد اقتصادی یکی از نیازهای اساسی همه کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است که این مهم از طریق سرمایه گذاری روی بخش های مختلف اقتصادی امکان پذیر می شود. همچنین با توجه به این مهم که سرمایه گذاری نیاز به منابع مالی و فیزیکی و استفاده از منابع طبیعی دارد و صنعت گردشگری از جمله بخش های اقتصادی است که با کمترین منابع مالی و طبیعی امکان تحقق اهداف فوق را در خود فراهم می کند. لذا ضروری است که در این خصوص مطالعه ای صورت گیرد و ارتباط بین شاخص توسعه انسانی و گردشگری مورد بررسی قرار گیرد، تا بتوان به برنامه ریزی های دولت جهت سرمایه گذاری در این بخش کمک نمود.

به همین جهت در این مطالعه مدلسازی داده ها و اطلاعات آماری بر پایه مدل داده های تابلویی صورت گرفته و رابطه میان گردشگری و توسعه انسانی در ۵۶ کشور جهان در سه گروه کشورهای با توسعه

انسانی بسیار بالا، کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط و کشورهای با توسعه انسانی پایین، طی دوره زمانی ۱۹۹۴ تا ۲۰۱۱ با استفاده از مدل داده‌های تلفیق شده، مدل اثرات ثابت^۱ و مدل اثرات تصادفی^۲ برآورد شده است. به همین منظور ابتدا به بررسی وضعیت شاخص توسعه انسانی و گردشگری در کشورهای مذکور پرداخته می‌شود، در ادامه با توجه به مبانی نظری موجود و مطالعات انجام شده قبلی در این زمینه، مدل تجربی مناسب ارائه شده و در پایان به برآورد و تجزیه و تحلیل نتایج مدل پرداخته می‌شود.

۲-۱- تعریف مسأله و بیان سوال‌های اصلی تحقیق

از هنگامی که اقتصاددانان به بررسی مسائل توسعه کشورهای در حال توسعه پرداخته‌اند، رشد اقتصادی (رشد تولید ناخالص داخلی^۳) به عنوان بهترین شاخص رشد و توسعه اقتصادی کشورها مقبولیت یافت؛ اما اگر چه رشد اقتصادی شرط لازم برای بهبود زندگی افراد جامعه است ولی شرط کافی نیست؛ ناکافی بودن معیار رشد اقتصادی در تبیین رفاه شهروندان موجب شد که اقتصاددانان توجه خود را به شاخص‌هایی معطوف سازند که علاوه بر متغیرهای اقتصادی در برگیرنده متغیرهای اجتماعی و انسانی نیز باشد. یکی از مهمترین آنها «شاخص توسعه انسانی» است.

این شاخص اولین بار در سال ۱۹۹۰ توسط آمارتیا سن^۴ معرفی شد و از همان زمان به بعد توسط "برنامه توسعه سازمان ملل" (UNDP)^۵ مورد استفاده قرار گرفت. مفهوم توسعه انسانی به جای تمرکز بر ابزار به اهداف پیشرفت و توسعه تأکید دارد. هدف واقعی توسعه باید خلق محیطی برای افراد باشد که در آن بتوانند از زندگی طولانی، سالم و خلاق لذت ببرند. این حقیقت ساده اغلب با بروز نگرانی‌ها و اولویت‌های لحظه‌ای مورد غفلت قرار می‌گیرد. توسعه انسانی به مفهوم فرآیند گسترش حیطه انتخاب افراد و بهبود رفاه آنهاست. مهمترین ابعاد توسعه انسانی زندگی طولانی و سالم، دانش و استانداردهای

^۱.Fixed Effects

^۲.Random Effects

^۳.Gross Domestic Product (GDP)

^۴.Amartya Sen

^۵.United Nations Development Programme

زندگی آبرومندانه هستند. به این ابعاد می‌توان آزادی‌های سیاسی و اجتماعی را افزود. این مفهوم بین دو جنبه از توسعه انسانی تفاوت قائل می‌شود: اول، شکل‌دهی توانایی‌های انسانی مانند بهبود سلامتی و دانش و دوم لذت بردن از این توانایی‌ها در محیط کار و تفریح است. در واقع HDI شاخصی ترکیبی از سه معیار امید به زندگی^۱، پیشرفت آموزشی^۲ و درآمد سرانه تبدیل شده بر اساس برابری قدرت خرید^۳ است (باقری‌لنکرانی و همکاران، ۱۳۹۱). عدد این شاخص بین صفر و یک است هر چه به یک نزدیک‌تر شود، بهبود وضعیت و هر چه به صفر نزدیک‌تر باشد، بدتر شدن وضعیت را نشان می‌دهد. بنابراین مفهوم توسعه انسانی یک مفهوم کلی و جامع است که انسان را در مرکز تمام جنبه‌های فرآیند توسعه قرار می‌دهد.

از طرفی یکی از مهمترین صنایع جهان که نقش عمده‌ای در بهبود وضعیت اقتصادی کشورها و توسعه اقتصادی آنها دارد، صنعت گردشگری است. این صنعت گسترده‌ترین صنعت خدماتی و مهمترین صنعت اشتغال‌زا در دنیا محسوب می‌شود. از آنجا که توریست و مسافر خارجی یک منبع مهم درآمد ارزی است، بنابراین این صنعت به طور مستقیم در افزایش تولید ناخالص ملی نقش دارد.

طبق آمار شورای جهانگردی و مسافرت جهانی^۴ (WTTC) در سال ۲۰۱۳ از هر ۹ کارگر و کارمند در سراسر دنیا یک نفر در صنعت جهانگردی مشغول است. صنعت جهانگردی همواره در پی ایجاد فرصت‌هایی برای جذب افراد بیکار و از جمله جوانان هر جامعه‌ای است و این به معنای مقابله با یکی از بزرگترین معضلات کشورهای در حال توسعه است. این در حالی است که سهم ایران از درآمد گردشگری و توریست به رغم پتانسیل‌های بالای کشور در این زمینه ۱۱ درصد از درآمد اقتصادی جهان است و این رقم کمتر از ۵ درصد درآمد ارزی کشور را در بر می‌گیرد.

¹.Life Expectancy

².Educational Attainments

³.Power of Purchase parity (PPP)

⁴.World Travel and Tourism Council.

بنابراین با توجه به اهمیت امر اشتغال، توسعه انسانی و رفاه اجتماعی به خصوص در کشورهای در حال توسعه، همچنین کمیاب بودن مطالعات در این زمینه بر آن شدیم تا مطالعه‌ای در رابطه با نقش صنعت گردشگری در ارتقای شاخص توسعه انسانی بپردازیم. به همین جهت در این مطالعه به دنبال پاسخگویی به این پرسش هستیم که آیا کشورهایی که بر توسعه صنعت گردشگری تمرکز دارند به بهبود شاخص توسعه انسانی کمک کردند؟ و یا به عبارت دیگر:

آیا توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی رابطه معنی داری دارد؟

پاسخ به این سؤال به برنامه ریزی برای توسعه صنعتی کشور و صنعت گردشگری کمک زیادی خواهد کرد.

۳-۱- ضرورت انجام تحقیق

ارتقای شاخص توسعه انسانی و نیاز به اشتغال و رشد اقتصادی یکی از اهداف اساسی همه کشورهای در حال توسعه از جمله ایران است که این مهم از طریق سرمایه‌گذاری روی بخش‌های مختلف اقتصادی امکان‌پذیر می‌شود. سرمایه‌گذاری نیاز به منابع مالی و فیزیکی و استفاده از منابع طبیعی دارد و صنعت گردشگری از جمله بخش‌های اقتصادی است که با کمترین منابع مالی و طبیعی امکان تحقق اهداف فوق را در خود فراهم می‌کند. در برنامه پنج ساله پنجم و در سند برنامه دولت توجه به گردشگری و سرمایه‌گذاری در این بخش مطرح است. لذا ضروری است که در این خصوص مطالعه‌ای صورت گیرد و ارتباط بین شاخص توسعه انسانی و گردشگری مورد بررسی قرار گیرد، تا بتوان در این خصوص برنامه‌ریزی نمود.

۴-۱- فرضیه‌های تحقیق

فرضیه اول: توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی در کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا رابطه معنی داری دارد.

فرضیه دوم: توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی در کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط رابطه معنی داری دارد.

فرضیه سوم: توسعه صنعت گردشگری با توسعه انسانی در کشورهای با توسعه انسانی پایین رابطه معنی داری دارد.

۵-۱- اهداف اساسی تحقیق

هدف اصلی در این تحقیق شناخت رابطه بین صنعت گردشگری و توسعه انسانی در کشورهای منتخب است.

۶-۱- جنبه جدید بودن و نوآوری تحقیق

از آنجایی که به طور کلی گردشگری یک مفهوم صرفاً اقتصادی نیست، لذا تحقیقات در این حوزه در رشته‌های مختلف چون جهانگردی، جغرافیا، محیط‌زیست، مدیریت، اقتصاد و ... صورت می‌گیرد. یکی از جنبه‌های جدید بودن این مطالعه نوع طبقه‌بندی داده‌ها بر اساس گزارشات شاخص توسعه انسانی است. همچنین برقراری ارتباط بین گردشگری و توسعه انسانی از کانال رشد اقتصادی و عوامل موثر بر آن نیز در نوع خود منحصر به فرد است که با استفاده از مدل داده‌های تلفیقی صورت گرفته است. لذا با توجه به کمیاب بودن تحقیقات جامع اقتصادی در زمینه ارتباط بین گردشگری و شاخص توسعه انسانی در این مطالعه برای تحقق این امر تلاش شده است.

۷-۱- روش تحقیق

در این مطالعه از روش تحلیلی-توصیفی بهره گرفته می‌شود که با استفاده از روش‌های اقتصادسنجی و مدل داده‌های تلفیقی مورد برآورد قرار می‌گیرد تا اثرات ثابت و انفرادی مربوط به کشورهای منتخب نیز مورد توجه قرار گیرد و اریب ناهمگنی از میان برود.

۸-۱- قلمرو تحقیق

قلمرو مکانی در این مطالعه، ۵۶ کشورهای منتخب جهان است، که در سه گروه کشورهای با توسعه انسانی بسیار بالا، کشورهای با توسعه انسانی بالا و متوسط و کشورهای با توسعه انسانی پایین تقسیم‌بندی شده است. همچنین قلمرو زمانی در این مطالعه، دوره زمانی ۲۰۱۱-۱۹۹۴ می‌باشد.

۹-۱- استفاده کنندگان از نتیجه پایان‌نامه

با توجه به عنوان و اهمیت موضوع و نتایج حاصل از آن به نظر می‌رسد این تحقیق مورد استفاده افراد، مراکز و سازمان ملی گردشگری، سازمان برنامه و بودجه و وزارت اقتصاد و دارایی قرار گیرد.

۱۰-۱- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

برای تخمین مدل از نرم افزارهای Eviews و Excel استفاده شده است. همچنین داده‌های مورد نیاز در این تحقیق از سازمان جهانی گردشگری (WTO)^۱، گزارشات توسعه انسانی (HDR)^۲ و بانک جهانی شاخص‌های توسعه (WDI)^۳ و مؤسسه هریتج^۴ تهیه شده است.

۱۱-۱- تعاریف و مفاهیم واژه‌ها

گردشگری:

گردشگری به طور کلی به علت خصلت بین رشته‌ای خود قابلیت نگرش‌های متفاوت را دارا می‌باشد، که خود سبب ارائه تعاریف بسیاری از آن گردیده است. در تعاریف اولیه بیشتر بر بعد فاصله تأکید گردیده و گردشگران بر مبنای فاصله‌ای که از محل مسکونی داشتند، طبقه‌بندی می‌شدند. به گونه‌ای که کمیسیون ملی گردشگری آمریکا (۱۹۷۳) در تعریف گردشگری داخلی فاصله پنجاه مایل را در نظر گرفته که در برگیرنده تمامی سفرها به جز سفر برای کار می‌شد. بر اساس تعریف ارائه شده از جهانگردی توسط سازمان جهانی جهانگردی در سال ۲۰۰۵، جهانگردی عبارت است از: «مجموعه فعالیت‌های افرادی که به مکان‌هایی خارج از محل زندگی و کار خود به قصد تفریح و استراحت و انجام امور دیگر مسافرت می‌کنند و بیش از یک سال متوالی در آن مکان‌ها نمی‌مانند» (اعرابی و ایزدی، ۱۳۸۴).

شاخص توسعه انسانی:

شاخص توسعه انسانی، معیار کلی از وضعیت توسعه انسانی است که دستاورد کشورها را در سه بعد اساسی توسعه شامل بهداشت و سلامت، آموزش و سطح استانداردهای زندگی نشان می‌دهد؛ اما از آنجایی که این موضوعات کیفی و بسیار کلی می‌باشند، لازم است برای کمی نمودن آنها متغیرهای جانشین در هر موضوع در نظر گرفته شود. به همین جهت از شاخص امید به زندگی برای اندازه‌گیری

¹. World Tourism Organization

². Human Development Reports

³. World Bank Development Indicators

⁴. Heritag Foundation

معیار بهداشت و سلامت و از دو شاخص نرخ باسوادی بزرگسالان و نرخ ثبت نام دانش آموزان در مقاطع مختلف تحصیلی برای اندازه گیری معیار آموزش و همچنین شاخص درآمد سرانه بر اساس برابری قدرت خرید برای اندازه گیری معیار سطح استانداردهای زندگی استفاده می شود (امیری، ۱۳۹۰). عدد این شاخص بین صفر و یک است هر چه به یک نزدیک تر شود، بهبود وضعیت و هر چه به صفر نزدیک تر باشد، بدتر شدن وضعیت را نشان می دهد. بنابراین مفهوم توسعه انسانی یک مفهوم کلی و جامع است که انسان را در مرکز تمام جنبه های فرآیند توسعه قرار می دهد.

۱۲-۱- خلاصه فصل

در این فصل به ارائه کلیاتی از تحقیق انجام شده پرداخته شد. این کلیات شامل مقدمه، تعریف مسأله و بیان سؤال های اصلی تحقیق، ضرورت انجام تحقیق، فرضیه های تحقیق، اهداف، بیان روش تحقیق تجزیه و تحلیل اطلاعات بودند. در فصل دوم به بررسی مبانی نظری پرداخته و سپس اشاره ای به وضعیت شاخص توسعه انسانی و صنعت گردشگری در ایران و جهان خواهد شد. و نهایتاً در قسمت ادبیات موضوع مروری بر مطالعات داخلی و خارجی که در زمینه گردشگری و شاخص توسعه انسانی و مدل داده های تلفیقی صورت گرفته، انجام می گیرد. در فصل سوم پس از مبانی نظری مدل داده های تلفیقی به تصریح مدل پرداخته می شود. در فصل چهارم، تبیین و تخمین مدل صورت خواهد گرفت و سرانجام در فصل پنجم نتایج و پیشنهادات با توجه به فرضیه های مطرح شده در فصل اول حاصل ارائه خواهد شد.